

est per se causa quod res fit, non est alia secundum quod facit principium essendi, et essendi continuationem » (1).

Oppon. 6.º Agentia naturalia sunt causa formarum, ideoque sunt causa essendi, quia esse sequitur formam. Atqui cessante actione agentium naturalium non cessat effectus. Ergo cessante actione Dei, qui est causa rerum secundum esse, res permanent in esse.

Resp. Dist. mai. Agentia naturalia sunt causa formarum, quatenus educunt formas de potentia subiecti, ideoque sunt causa essendi quantum ad inchoationem ad esse, *Conc.* Sunt causa formarum, quia ex nihilo produciunt formas, ideoque sunt causa essendi quantum ad ipsum esse absolute, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.*

Explico. Agentia naturalia non agunt nisi transmutando; cum autem nihil transmutetur nisi ratione materiae, eorum causalitas non potest se extendere nisi ad ea, quae aliquo modo sunt in materia. Quare eorum causalitas non solum se extendit ad disponendam materiam, quae recipit formam ab agente superiore inductam, ut ponebant Platonici et Avicenna; sed etiam ad educendas formas substantiales de potentia materiae, quomodo docet Aristoteles. Unde iure dici possunt causae formarum et non solius dispositionis materiae; sed eorum causalitas ad hoc solum se extendit, quod formae de potentia educantur in actum, non autem quatenus formae per se fiant, quia per se fit compositum; et per consequens sunt principia essendi quantum ad inchoationem ad esse, et non quantum ad ipsum esse absolute (2). Nimirum, ut aliqua causa efficiens dicatur principium essendi absolute, debet producere totam substantiam rei, nihil praesupponendo in effectu, quod pertineat ad rationem entis. Iam vero agentia naturalia supponunt materiam, quae est ens in potentia, ex qua educunt per suam actionem formas substantiales. Ergo licet dicantur causare formas, tamen non possunt dici causae suorum effectuum secundum esse absolute.

Oppon. 7.º Forma substantialis est principium essendi. Atqui principium essendi conservat res in esse. Ergo rerum conservatio dependet a suis formis, et non a positivo influxu Dei.

Resp. Dist. mai. Forma substantialis est principium essendi, intrinsecum et formale, *Conc.* Est principium essendi extrinsecum et efficiens, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.* Siquidem, ut notavimus, principia essentialia rerum in tantum sunt principia essendi, in quantum conservantur ab agente extrinseco et a causa superiori. Unde, cessante actione primi agentis et causae universalis, et ipsa forma deficeret, et consequenter non posset esse principium essendi. Nam res producitur a Deo secundum totam suam substantiam, nempe

(1) QQ. DD. De pot. q. 5, a. 1 ad 2.

(2) Cf. S. THOM. QQ. DD. De pot. loc. cit. ad 5.

secundum essentiam et esse, ideoque a Deo dependet quoad totam suam substantiam in essendi permanentia.

Oppon. 8.º Res conservantur in esse per materiam, quae sustentat formam. Atqui materia, iuxta Philosophum, est ingenita et incorruptibilis, ideoque independens a causa efficiente. Ergo res possunt conservari in esse, cessante actione primae causae efficientis.

Resp. Dist. mai. Res conservantur in esse per materiam tamquam per principium intrinsecum, quod eget sustentari a Deo tamquam a causa efficiente, *Conc.* Conservantur per materiam, quae sit independens ab universali causa totius esse, *Neg. Contradist. min.* Materia est ingenita et incorruptibilis, quia non procedit in esse per creationem, *Neg.* Quia non procedit in esse per generationem, *Conc. et Neg. cons.*

Explico. Alibi explicatum est a nobis, quo sensu, iuxta Philosophum, materia dicatur ingenita et incorruptibilis, nimirum quatenus non potest produci per generationem. Si enim materia generaretur, cum generatio fieri debeat ex aliquo subiecto, tunc materiae esset materia, et sic infinitum. Ex hoc autem non deducitur, materiam esse infectam; sed rite concluditur, eam esse creatam; quia materia infecta, ideoque independens in essendo, non posset subiacere actioni alicuius agentis ad productionem compositi. Quare materia procedit ad esse per actionem primi agentis, et ab eodem agente dependet, ut in esse permaneat; et per consequens licet materia, ut principium intrinsecum substantiae compositae, sustentet formam, nihilominus totum compositum debet sustentari a Deo, ut a principio extrinseco et causa effectrice totius esse rei.

Oppon. 9.º Quaelibet res naturaliter appetit sui conservationem. Atqui appetitus naturalis non potest esse frustra. Ergo res potest per seipsam conservari in esse.

Resp. Dist. mai. Quaelibet res naturaliter appetit conservari a sua causa efficiente, *Conc.* Naturaliter appetit conservari a seipsa, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.* Solutio est facilis intellectu, nam cum res a Deo ordinatae sint ad hoc ut in esse permaneant iuxta beneplacitum suae voluntatis, in rebus viget hic naturalis appetitus, seu divina ordinatio, sed dependenter a divina voluntate, ideoque res indigent divina conservatione, ut earum appetitus expleatur. Unde res omnes gestiunt assimilari Deo in eo quod sunt, sed dependenter a divina actione, ideoque per permanentiam in esse divinam bonitatem patefaciunt, et gloriam Dei enarrant.

Oppon. 10.º Deus fecit universitatem creaturarum optimam, iuxta illud (*Gen. cap. I, v. 31*): *Vidit Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona.* Atqui quod non indiget aliquo exteriori ad suam conservationem est melius eo, quod indiget conservante. Ergo universitas creaturarum non indiget conservari a Deo.

Resp. Dist. mai. Deus fecit universitatem creaturarum optimam, in genere rerum creaturarum, *Conc.* Fecit universitatem creaturarum optimam, simpliciter, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.* Solutio patet ex iis quae exposuimus in declaratione tertiae difficultatis superius propositae; nam haec difficultas non differt ab illa, nisi penes formam. Optimum quippe et perfectum possunt sumi absolute, quatenus dicunt perfectionem et bonitatem per se subsistentem et illimitatam, vel relative, nempe per respectum ad aliquam naturam, quae est determinata ad speciem, et tunc important bonitatem et perfectionem limitatam, quae mensuratur a fine extrinseco ad quem ordinantur.

ARTICULUS III.

UTRUM DEUS OPERETUR IN ACTIONIBUS CREATURARUM (I).

QUAESTIO DETERMINATUR. Generales effectus divinae providentiae et gubernationis rerum creaturarum, si spectantur ex parte eorum, quibus creaturae perducuntur ad divinam assimilationem, ad quam omnia ordinata sunt, distribuuntur bifariam, uti in superiori articulo notavimus, nimirum in conservationem creaturarum in bono, et in motionem earumdem ad bonum. Siquidem creaturae ordinatae ad participationem et similitudinem divinae bonitatis, esse similes Dei gestiunt, tum per suum *esse*, quo bonae sunt, in quantum Deus est infinite et essentialiter bonus; tum per suas actiones, quibus bonitatem suam aliis communicant, in quantum divina bonitas est omnibus principium et causa essendi. Et ea de re creaturae omnes essentialiter dependent a Deo in eo quod sunt, per actionem Dei, quae in eas iugiter influit esse easque conservat; tum in eo quod operando sunt aliis causa essendi, per actionem, qua Deus in omnibus operibus causarum secundarum agit. Cum ergo a nobis satis disputatum sit de operatione divina causante primum effectum gubernationis, nempe de conservatione creaturarum; reliquum est ut aliquid dicamus de operatione divina, quae causat secundum effectum gubernationis, nempe quae efficit, ut creatura sit aliis causa essendi.

Haec divina actio, quae efficit actualem causalitatem creaturarum, seu quae efficit ut res creatae causent actu, solet a S. Thoma designari diversis nominibus; denominatur enim *influxus Dei*, vel *actio Dei*, vel *divina motio*, vel *Dei operatio* in operibus creaturarum. A recentioribus vulgo dici solet *concursum*, ideoque haec quaestio plerumque disputari solet sub nomine divini concursus. Cum diversitas

(1) De hac materia tractat S. THOMAS, I p. q. 105, a. 5; *Contra gent.* lib. III, cap. LXVI-LXVII; *QQ. DD. De pot.* q. 3, a. 7.

sit de nomine, non est cur de ea solliciti simus; solummodo moneamus, *concursum* duarum causarum, si in nativa significatione sumitur, secum ferre notionem duorum agentium, quorum utrumque partem habet in aliqua operatione; sicut si duo equi trahunt currum, vel si duo homines elevant aliquod pondus, quod ab uno elevari non possit, quia vires unius impares sunt. Verum in praesenti quaestione, quae disputat de actione divina in operibus creaturarum longe aliter res habet; nam effectus totus ponitur a creatura et totus a Deo, licet aliter et aliter; quia Deus operatur et attingit effectum in ordine causae primae et universalis, et creatura eundem effectum producit, sed in ordine causae secundae et particularis. Haec veritas sic paucis notata fuit a S. Thoma: « Non sic idem effectus causae naturali et divinae virtuti attribuitur, quasi partim a Deo, partim a naturali agente fiat, sed totus ab utroque secundum alium modum; sicut idem effectus totus attribuitur instrumenti, et principali agenti etiam totus » (1).

Deus est causa totalis. Si quaeritur, utrum Deus et creatura dici debeant causae totales vel partiales, respondemus, Deum et creaturam dici debere cum S. Thoma causas totales et non partiales, quia tum Deus, tum creatura, in suo ordine producant totum effectum; licet locutio eorum qui dicunt, Deum esse causam partialem non partialitate effectus, sed partialitate causae, non possit reprobari ut falsa, quia, posita illa distinctione et declaratione, propositio eo spectat, ut affirmet, Deum causare totum effectum in suo ordine, sed non esse unicam causam, nam operatur simul cum creatura; quod non solum est verissimum, verum etiam est fundamentum totius controversiae, quam prae manibus habemus.

Quomodo effectus procedit a causa prima et a causa secunda. Effectus immediate procedit totus a causa prima, et totus a causa secunda; a causa quidem secunda procedit tamquam ab agente particulari, quod ab agente primo et universali, a quo essentialiter dependet quaelibet participatio entitatis, mutuatur non solum, ut possit agere, quod habitum est per creationem, et a Deo conservatum in esse; sed etiam ut actualiter agat. Contra effectus procedit a causa prima tamquam ab agente universali, quod posset per seipsum omnes effectus naturales producere, ideoque adhibet causas particulares non ex insufficientia suae virtutis, sed ex immensitate suae bonitatis, per quam voluit communicare rebus suam similitudinem, non solum quantum ad hoc quod essent, sed etiam quantum ad hoc quod aliorum causae essent. Unde Deus per suam virtutem, quae est eius essentia, producit effectum ut causa universalis totius entis participati; creatura per virtutem a Deo habitam eundem effectum producit, ut causa particularis operans in virtute causae primae et universalis.

(1) *Contra gent.* lib. III, cap. LXX.